

маневрування. – Режим електронного доступу: http://www.spho.ru/media/pdf_original/10/2frans_hotlosser_peter_myisl6pdf.pdf

4. Дондокова Б. В. Стратегическое маневрирование количественной оценкой как приём манипуляции // *Фундаментальные исследования*. – 2014. – №11–2.

5. Зелінська Н. В. «Риторика науки» як нова модель наукової комунікації / Укр. акад. друкарства // *Наук. зап.* – 2001. – №3. – С.60–63. – укр.

6. Франс ван Еемерен, Роб Гроотендорст, Франсиска Снук Хенкеманс. Аргументация: анализ, проверка и представление: Уч. пособие / Пер. с англ. Л. П. Чахоян, Т. П. Третьякова, В. Ю. Голубева. – СПб.: Филологический ф-т СПбГУ, 2002. – 160 с. – Режим електронного доступу: <http://www.strana-oz.ru/2004/3/vyrazhaytes-yasno-govorite-iskrenne-i-po-sushchestvu>

7. Хоменко І. В. Х 78 Еристика: Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 280 с.

References

1. Gaonkar D. P. (1993). The idea of rhetoric in the rhetoric of science // *Southern Communication Journal*. – 58 (4). – P.258–295.

2. Popper K. R. The Myth of the Framework. – In: Freeman E. (ed.) *Essays in Honour of Paul Arthur Schilpp. The Abdication of Philosophy: Philosophy and Public Good*. La Salle. – Illinois: Open Court, 1976. – P.23–48.

3. van Eemeren F. Kh., Khotlosser P. Arhumentatsyya y razumnost'. O podderzhaniyu yskusnoho balansa v stratezhicheskoe manevryrovaniyu. – Rezhym elektronnoho dostupu: http://www.spho.ru/media/pdf_original/10/2frans_hotlosser_peter_myisl6pdf.pdf

4. Dondokova B. V. Strategicheskoe manevrirovaniye kolichestvennoy ocenki kak priyom manipulatsii // *Fundamental'nye issledovaniya*. – 2014. – №11–2.

5. Zelins'ka N. V. «Rytoryka nauky» yak nova model' naukovoyi komunikatsiyi / Ukr. akad. drukarstva // *Nauk. zap.* – 2001. – №3. – С.60–63. – укр.

6. Frans van Eemeren, Rob Hroootendorst, Fransyska Snuk Khenkemas. Arhumentatsyya: analiz, proverka u predstavlenye: Uch. posobyey / Per. s anhl. L. P. Chakhoyan, T. P. Tret'yakova, V. Yu. Holubeva. – SPb.: Fylohohycheskyy f-t SPbHU, 2002. – 160 s. – Rezhym elektronnoho dostupu: <http://www.strana-oz.ru/2004/3/vyrazhaytes-yasno-govorite-iskrenne-i-po-sushchestvu>

7. Khomenko I. V. Kh 78 Erystyka: Pidruchnyk. – K.: Tsentr uchbovoyi literatury, 2008. – 280 s.

Nezabitovsky G. V., postgraduate student, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), nezabitovsky@gmail.com

Main features of strategic maneuvering for scientific reasoning

Article is dedicated to the idea of strategic maneuvering as an important element for scientific reasoning. Author tries to define the concept of rhetoric of science, which makes possible new «reading» for scientific discourse, thus updating the idea of hermeneutics as the argumentative practice. Besides this, the ideas of pragma-dialectic are extrapolated to the field of scientific discourse to enhance the effectiveness of scientific argumentation. The author's goal is to define the main characteristics for a strategic maneuver, the main advantages and ways to use it.

Keywords: rhetoric of science, strategic maneuvering, pragma-dialectics, scientific reasoning, scientific discourse, heuristics.

Незабитовский Г. В., аспирант, Киевский национальный университет им. Т. Шевченко (Украина, Киев), nezabitovsky@gmail.com

Особенности стратегического маневрирования в научной аргументации

Рассматривается метод стратегического маневрирования как один из элементов научной аргументации. Определяется понятие риторики науки, которое делает возможным новое «прочтение» научного дискурса, то есть актуализируются идеи герменевтики как аргументативной практики. Экстраполируются идеи прагма-диалектики на научный дискурс для повышения эффективности научной аргументации. Определяются особенности применения стратегического маневрирования, преимуществ и основные способы его использования.

Ключевые слова: риторика науки, стратегическое маневрирование, прагма-диалектика, научная аргументация, научный дискурс, эвристика.

УДК 130.2+347.211(316.74):316.32(001.9)

Стовпець О. В.,
кандидат філософських наук, доцент кафедри
українознавства, історико-правових та мовних
дисциплін, Одеський національний морський
університет, докторант, Південноукраїнський
національний педагогічний університет
ім. К. Д. Ушинського (Україна, Одеса),
a.stovpets@gmail.com

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКА ПРОБЛЕМАТИКА ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБМІНУ

Проаналізовано актуальні проблеми існуючої системи охорони інтелектуальної власності в Україні та світі на фоні глобалізаційних процесів, що набувають нової специфіки під впливом інформаційного імперативу.

Метою статті є соціально-філософське осмислення суперечливих аспектів функціонування системи охорони інтелектуальної власності в контексті глобалізаційних й інформаційних процесів, що визначають важливі вектори розвитку постіндустріального суспільства.

Основою методології дослідження соціальних суперечностей системи охорони інтелектуальної власності є складові системний підхід, а також компаративний, діалектичний та структурно-функціональний методи.

Глобальна інформатизація чинить специфічний вплив на інститут інтелектуальної власності. Виникає потреба у гармонізації національних режимів охорони інтелектуальної власності в напрямку уніфікації, проте сучасні тенденції реформування системи охорони результатів творчої, інтелектуальної діяльності загрожують незбалансованістю такої системи із суспільними інтересами.

Оптимальний режим охорони інтелектуальної власності, ймовірно, забезпечується впровадженням більш гнучкого законодавства в сфері інтелектуально-правових відносин. Сучасні постіндустріальні реалії вимагають надання суспільству більш широкого доступу до знань та інновацій – шляхом скорочення термінів дії виключних майнових прав інтелектуальної власності, зниження вартості легального доступу до інтелектуальної продукції, активнішого впровадження свободних ліцензій, відкритого контенту, тощо.

Ключові слова: інтелектуальна власність, глобалізація, інформатизація, суспільство, баланс інтересів, концепція «сорyleft», нееквівалентний обмін.

Актуальність дослідження пов'язано, з одного боку, із важливим статусом інституту інтелектуальної власності в постіндустріальному суспільстві, з іншого ж, – із рядом суперечливих моментів у розвитку глобальної системи охорони інтелектуальної власності в епоху інформації. З позицій соціальної філософії бачиться важливим висвітлити такі питання, як пошук оптимальних (соціально справедливих) моделей охорони інтелектуальної власності, досягнення збалансованості різних інтересів у відносинах щодо об'єктів інтелектуальної власності, створення більш універсальних (ніж пропонує чинне законодавство) механізмів захисту майнових та особистих немайнових прав суб'єктів інтелектуальної власності з урахуванням загальносуспільних інтересів, які поступово змінюються в нових соціокультурних умовах.

Метою статті є соціально-філософське осмислення суперечливих аспектів функціонування системи охорони інтелектуальної власності в контексті глобалізаційних й інформаційних процесів, що визначають важливі вектори розвитку постіндустріального суспільства.

Аналіз останніх наукових досліджень з окресленої проблематики свідчить про те, що розв'язання проблеми співвідношення інтересів суспільства й власників прав інтелектуальної власності в цілому започатковане в роботах таких науковців, як В. Базилевич, Дж. Бойл, І. Валлерстайн, Л. Лессіг, О. Підпригора, О. Святоцький та ін. Однак необхідність переосмислення невирішених на сьогодні аспектів проблеми балансу інтересів (зокрема, загрози монополізації інтелектуальної власності як перешкоди розвитку інновацій, питань відповідальності Інтернет-провайдерів в Україні за порушення

копірайту, тощо) не втрачає своєї актуальності в нових соціокультурних умовах, породжуваних глобальною інформатизацією.

Основу методології дослідження соціальних суперечностей системи охорони інтелектуальної власності складають системний підхід, а також компаративний, діалектичний та структурно-функціональний методи.

Сучасні комунікаційні технології (насамперед, Інтернет) надають людству широкий спектр можливостей для культурного, духовного та інтелектуального збагачення. Проте, разом з цим, Інтернет можна назвати чи не найголовнішим джерелом правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Однак, очевидно, що зворотного шляху вже немає, оскільки Інтернет-технології виступають несучою конструкцією розвитку глобального інформаційного суспільства, а сам Інтернет-простір став, по суті, одним із вимірів ноосфери, концепцію якої започатковано ще В. Вернадським.

З одного боку, сьогодні вже майже звичною стала ситуація, коли обсяг правопорушень у сфері інтелектуальної власності у зв'язку із використанням Інтернет-ресурсів неухильно зростає у геометричній прогресії. Частина з таких правопорушень є несвідомою, ненавмисною, але переважна більшість з них – цілком усвідомлені, осмислені й, що характерно, – мають корисливий характер. Цей факт спонукає авторів у всіх сферах інтелектуальної, творчої діяльності вимагати від держави запровадження більш дієвих механізмів охорони. Тобто об'єктивна потреба у подоланні на сучасному етапі розвитку суспільства порушень прав інтелектуальної власності пов'язана із необхідністю забезпечення законних прав та інтересів власників цих прав у кіберпросторі [1].

З іншого боку, ряд дослідників проблем інтелектуальної власності стверджують, що пропріетарний підхід до охорони об'єктів інтелектуальної власності, з точки зору як юриспруденції, так і філософії права, не має під собою ґрунтовних підстав. Ці дослідники вважають, що, виходячи з положень про первісність нематеріальної та нематеріальної природи інформації, її передача від однієї особи до іншої не може оформлятися шляхом укладення звичайного договору купівлі-продажу, який був розроблений для правового опосередкування обігу речей як об'єктів права власності [2].

Право інтелектуальної власності можна розглядати у якості важеля впливу на параметри інноваційної економіки, та як механізм охорони об'єктів інтелектуальної власності в процесі їх комерціалізації. Метою правового регулювання відносин інтелектуальної власності є забезпечення охорони прав в процесі створення і використання її об'єктів. Але слід мати на увазі, що економічне й правове регулювання відносин інтелектуальної власності ускладнюється специфічним характером даного інституту в порівнянні з інститутами матеріальної (речової) власності.

Аналіз змісту відповідних норм Цивільного кодексу України [3], які стосуються договору купівлі-продажу, свідчить про їхню спрямованість на регулювання відносин щодо переходу майна, та фактичну неможливість застосування їх в інформаційній сфері. До таких норм, зокрема, можна віднести ст.668 (перехід ризику випадкового знищення або пошкодження товару), ст.669 (кількість товару) та деякі інші цивільно-правові положення, майже незастосовні до інформації взагалі

та інтелектуальної власності як продукції, що має інформаційну природу.

Інтелектуальна діяльність є кумулятивним процесом: її продукти розповсюджуються вільно у просторі та часі, й стають базисом для створення нових творів і винаходів. Іншою істотною характеристикою інтелектуальної власності є те, що відтворення інтелектуальних товарів не завжди вимагає значних фінансових і часових витрат, а виявлення порушень прав інтелектуальної власності в процесах глобального інформаційного обміну є вкрай складним.

До того ж, відносини інтелектуальної власності характеризуються надзвичайно високим ступенем динамічності й різнобічності. Зміст поняття «інтелектуальна власність», його структура постійно розширюються та якісно оновлюються. Особливістю окремих інститутів права інтелектуальної власності є територіальність (патентів, торговельних марок, тощо). Гетерогенний характер інтелектуальної власності утруднює розробку ефективного режиму її міжнародної охорони. А глобальний інформаційний віртуальний простір додає інтелектуально-правовим відносинам ще й ознак екстериторіальності, з можливістю одночасного використання об'єкту інтелектуальної власності необмеженим колом осіб.

В окресленому контексті сьогодні активно розвивається концепція «загальносуспільного надбання» Дж. Бойла. Вона бачиться досить цікавою. Сутність цієї концепції голова правління організації Creative Commons (що виступає за реформування інституту авторських прав) – Джеймс Бойл, відомий американський професор-правознавець, виклав в 2008 році у своїй книзі «Загальносуспільне надбання, або Огородження общин розуму» [4].

У своїй праці Дж. Бойл, зокрема, аналізує наслідки державної політики у сфері авторського права та показує, як впливають на ідею загальносуспільного надбання нинішні закони про копірайт, патенти й торговельні марки. На життєвих прикладах автор пояснює, як найрізноманітніші об'єкти – від концептуальних ідей, нових генетичних послідовностей тощо до композицій музичних нот – опиняються в чийсь власності, та чому більшість культурних досягнень стають недоступними для суспільства на безоплатних началах. Врешті решт, Дж. Бойл доходить висновку, що сьогоднішня агресивна «політика копірайту» в цілому суперечить сутності всесвітньої мережі, і якщо б така політика практикувалася у минулому, вона, найімовірніше, придушила б ідею WWW ще при народженні.

В одному з віртуальних джерел наводиться досить вдала паралель між сучасними та більш ранніми соціокультурними процесами. Так, подібно до того, як у свій час природозахисному рухові спочатку довелося «вигадати» поняття «нарколітичне середовище», а потім підняти суспільство проти корпорацій та держав, що його бездумно псують, Дж. Бойл сподівається, що суспільство спочатку зрозуміє, усвідомить грандіозну важливість поняття «загальносуспільне надбання», та виступить на захист того, що належить всім по праву. Якщо ж ми будемо продовжувати курс на «обгородження общин розуму», врешті решт суспільство в цілому стане набагато біднішим [5].

З огляду на зазначене вище, постає питання, чи є «тотальна політика копірайту» свого роду ерозією

благодатного ґрунту для всебічного розвитку інновацій, або ж вона є необхідним механізмом правового захисту нових ідей?

Основний внутрішній конфлікт глобалізації, джерело більшості соціальних негараздів – загострення світової економічної нерівноваги. Вона виражається в тому числі в нееквівалентності обміну інтелектуальною продукцією між різними суб'єктами глобалізації. Нерівномірність розподілу переваг глобалізації пов'язана з монополією «країн ядра» (за термінологією І. Валлерстайна) і транснаціональних корпорацій (ТНК) на різноманітний капітал (включаючи інтелектуальний), що, природно, призводить до дисбалансу у рівнях соціально-економічного розвитку. Контроль «країн ядра» і транснаціональних корпорацій над міжнародними науково-технічними зв'язками спричиняє певну дискримінацію т.зв. «країн периферії» та обмежує доступ спільноти до новітніх технологій.

Товарний обмін «країн ядра» з «країнами периферії» також носить нееквівалентний характер, оскільки у вартість наукомістких товарів, які експортують «країни ядра» до «країн периферії», закладено до 50–70% надприбутку. Країни світового авангарду створюють наукомісткі товари з використанням сучасних технологій, а «країни периферії» змушені оплачувати такий надприбуток шляхом заниження вартості свого людського ресурсу (робочої сили) і надання дешевих природних ресурсів [6, с. 155].

Особливістю сучасної міжнародної торгівлі є реалізація процесів спеціалізації та кооперації між ТНК. В основі цієї торгівлі лежать не разові комерційні операції, а довгострокові виробничі зв'язки на основі відповідних угод про співпрацю. Нееквівалентність обміну проявляється також у зв'язку з борговою залежністю «країн периферії», що виникає внаслідок надання останнім кредитів через посередницькі структури «країнами ядра». Характерною рисою глобалізації є нерівномірність розподілу доходів між різними галузями економіки: певні галузі одержують переваги від зовнішньої торгівлі у вигляді припливу капіталу і кваліфікованої робочої сили, в той час як деякі інші галузі зазнають негативного впливу глобалізації, втрачаючи конкурентні переваги внаслідок відкритості ринку та мобільності робочої сили, в тому числі висококваліфікованої.

У зв'язку з глобалізацією ринку інтелектуальної продукції та розвитком міжнародної торгівлі у цій сфері, зростає і роль транснаціональних корпорацій у формуванні глобальної системи охорони інтелектуальної власності. Діяльність ТНК в умовах глобалізації має суперечливі наслідки як для «країн ядра», так і для «країн периферії».

Зіткнення інтересів ТНК і національних країн трансформується у складний комплекс соціальних відносин. Цікаво, що останнім часом критика щодо діяльності транснаціональних корпорацій з боку «країн периферії» дещо послабилася, в той час як суспільства «країн ядра» (з основним базуванням ТНК в них) висловлюють все більше занепокоєння з приводу негативного впливу ТНК на національні інтереси. Зокрема, йдеться про можливість ТНК обирати, право якої країни застосовувати (шляхом вибору певної територіальної прив'язки своєї діяльності). Це стосується не тільки податкового законодавства, але й самих стандартів охорони інтелектуальної власності.

Домінуючою тенденцією сьогодення є той факт, що ТНК і «країни ядра» спільно чинять тиск на «країни периферії» з метою нав'язування на власних умовах глобального режиму охорони інтелектуальної власності. Необхідність встановлення високого рівня міжнародної охорони вони зазвичай аргументують тим, що досконала охорона є передумовою технологічного прогресу та підвищення світового рівня економіки. «Країни ядра» (особливо США) наполягають на уніфікації системи охорони інтелектуальної власності, що означає приведення національних режимів охорони права інтелектуальної власності у відповідність до певних, часто занадто високих, стандартів. Це висувається в якості передумови міжнародного кредитування, інвестування до інноваційної діяльності в країнах т.зв. «наздоганяючого розвитку».

Очевидно, що розвиток всесвітнього інформаційного обміну, що супроводжується глобалізацією охорони інтелектуальної власності, тобто підвищенням ступеню уніфікації відповідного правового поля, створює сприятливі умови для залучення більшої кількості учасників до спільних проектів з розробки нових технологій. Надійна охорона інтелектуальної власності забезпечує надходження фінансових ресурсів для здійснення інноваційних проектів, стимулює процес передачі технологій за межі національних кордонів. Крім цього, встановлення високого рівня охорони в одній країні–учасниці тягне за собою підвищення рівня охорони в інших країнах–учасниках. Отже, глобалізація режиму охорони інтелектуальної власності сприяє розвитку глобальної економіки в цілому.

Втім, загроза глобалізації у сфері інтелектуальної власності для «країн периферії» пов'язана з вимогою щодо гармонізації їх національних режимів охорони із єдиними стандартами, додержуватися котрих не дозволяє їхній рівень соціально-економічного розвитку. Уніфікований режим охорони інтелектуальної власності, що характеризується надто високими для цих країн вимогами, в кінцевому рахунку створює монополію «країн ядра» і ТНК на знання і технології, підвищуючи ціни на такі технології та обмежуючи конкурентоспроможність «країн периферії». Звісно, це не може негативно не позначитися на соціально-економічному розвитку останніх. У зв'язку з нееквівалентним характером обміну інформацією та технологіями зростає занепокоєння щодо істотного обмеження доступу значної кількості людства до знань і технологій, збільшення т.зв. «електронно-цифрового розриву» в світі.

Але існує й інша сторона проблеми нееквівалентного обміну. Адже, як правило, нові технології створюються в «країнах ядра», в той час як «країни периферії» не здійснюють значного вкладу до світового «банку» технологічних знань. І коли країни–імітатори інновацій (реципієнти технологій, країни «периферії» та «напівпериферії») починають «грати не за правилами», встановлюючи низький рівень охорони інтелектуальної власності, це інколи дозволяє їм здобувати технології за дуже низькими цінами. Особливо це стосується країн–лідерів у сфері кібер–піратства (Китаю, України, Росії, тощо). І це стає вже проблемою країн інноваційного авангарду.

Опоненти концепції «гнучкої» охорони права інтелектуальної власності стверджують, що лише високий рівень охорони може прискорити темпи інноваційної

діяльності в «країнах периферії» [7, с. 72]. Однак аналіз життєвих реалій не дозволяє з ними погодитися. Так, наприклад, видавництва «країн периферії» зустрічаються з проблемами перекладу творів і одержання прав на опублікування книг. В 1960–х рр. в деяких країнах Африки та Азії виникли заперечення певних правових положень Бернської конвенції [8] та західної концепції авторського права в цілому. Такі протистояння були зумовлені, передусім, неможливістю видавництв «країн периферії» легально здійснювати переклади творів на національні мови та придбавати ліцензії, ціни на які були занадто високими для цих країн. В 1971 р. Бернську конвенцію було доповнено Додатком, метою прийняття якого було вирішення згаданої проблеми. Втім у деяких країнах вона продовжує існувати й дотепер у зв'язку із неоднозначним тлумаченням у Додатку терміну «країна, що розвивається».

Противники «жорсткої» моделі глобальної охорони інтелектуальної власності відстоюють необхідність створення диференційованої світової системи в цій сфері. Концепція диференційованого режиму охорони об'єктів права інтелектуальної власності полягає в застосуванні щодо «країн периферії» певних винятків для забезпечення останніх адекватними умовами участі у світовій торгівлі та представлення на міжнародному ринку інновацій.

У контексті прийняття Угоди ТРІПС [9] слід звернути увагу на такий аспект охорони інтелектуальної власності, як «охорона форм життя». Негативні наслідки уніфікації правового поля у цій сфері інтелектуальної власності позначились, передусім, на сільському господарстві та охороні прав на сорти рослин. В 1993 році на етапі переговорів про прийняття Угоди ТРІПС палка дискусія виникла між представниками біотехнологічної галузі промисловості США, з одного боку, та спілками індійських фермерів, з іншого. Останні протестували проти Угоди, аргументуючи свою позицію тим, що імплементація положень цього міжнародного документу обмежить їхні права зберігати, відтворювати і виводити нові види насіння [10, с. 203]. Значних масштабів тоді набула кампанія проти «біопіратства», тобто несанкціонованого вилучення генетичних ресурсів суспільства. На думку противників «біопіратства», саме американські корпорації є найбільшими «піратами» в біотехнологічній індустрії, оскільки вони дещо змінюють запозичені у суспільства винаходи біотехнологічної промисловості, одержують патенти на них, а потім здійснюють монопольну продаж відповідної продукції населенню за необґрунтовано високими цінами.

Дуже цікавим, з соціально-філософського погляду, бачиться розвиток не лише правового, а й соціокультурного опору, який чиниться глобальній *copyright*-політиці. Альтернативна, хоча і досить контраверсійна, концепція під назвою «*copyleft*» була започаткована засновником дослідницького Центру з питань Інтернету та суспільства (Center for Internet and Society), професором права Стенфордського університету, Л. Лессігом у його роботі «Free Culture». Лоуренс Лессіг вважається одним з провідних сучасних ідеологів руху за свободний інформаційний обмін.

На думку Л. Лессіга та його послідовників, монополія «копірайту» негативно впливає на інтереси суспільства, а впровадження системи охорони інтелектуальної власності стало однією з причин того, що «технологічний

прогрес перетворився зі шляху до свободи на шлях до рабства». Противники авторського права вважають, що «дії американських законотворців, спрямовані на охорону інтелектуальної власності, є неконституційними й фанатичними», і що «єдиним вільним простором, де закони авторського права поки що безсилі, залишається мережа Інтернет» [11, с. 39].

Регулювання питань, пов'язаних із інформаційним наповненням Інтернет-простору та правовими аспектами його функціонування, – складне та делікатне завдання, оскільки необхідно досягти балансу між захистом інтелектуальних (майнових та особистих немайнових) прав окремих осіб (авторів, винахідників, інших новаторів – суб'єктів права) та забезпеченням гарантованих інформаційних прав більшості (невизначеного кола користувачів Інтернет-ресурсів). При цьому різні країни неоднаково вирішують проблему порушення права інтелектуальної власності при використанні інформаційних технологій [12, с. 321].

Досить неоднозначним уявляється питання про відповідальність провайдерів телекомунікаційних послуг у випадках, коли має місце порушення авторського права. Так, згідно до Закону України «Про телекомунікації», провайдери не несуть відповідальності за зміст інформації, яка передається їхніми мережами [13, ст. 40]. Однак подібний підхід є неприйнятним в ряді інших країн. Наприклад, у шведському законі, що регламентує відповідальність власників дощок повідомлень (Act on Responsibility for Electronic Bulletin Boards), встановлюється їхній обов'язок видаляти повідомлення третіх осіб, якщо вони містять інформацію, розповсюдження якої порушує норми цивільного або іншого законодавства Швеції в частині авторського права. Якщо цього не роблять самі власники, відповідний обов'язок покладається на їхніх провайдерів [14]. У Великій Британії діє British Defamation Act, який встановлює відповідальність британських Інтернет-провайдерів за достовірність інформації та легітимність її розміщення. Такий принцип відповідальності цілком корелює із чинною Конвенцією про авторське право [15], окремі положення якої знайшли відображення і в національному законодавстві України [16; 17].

Нажаль, вимоги щодо обсягу статті змушують обмежитися викладеним матеріалом. Дещо резюмуючи все зазначене, хочеться сказати, що інтелектуальна власність є соціальним інститутом, який має забезпечувати суспільний розвиток, робити його більш змістовним, інтенсивним та соціально-спрямованим. Іншими словами, інститут інтелектуальної власності повинен виконувати й загальносоціальні, й приватноправові функції. Тому уявляється незаперечним, що певний гарантований рівень охорони інтелектуальної власності є необхідним для заохочення новаторів, для забезпечення власників правами на використання результатів інноваційної, творчої діяльності. Разом з тим, встановлення абсолютної довготривалої монополії стосовно інтелектуальної продукції (шляхом впровадження занадто високих стандартів охорони, вкрай довгих термінів дії виключних прав, тощо) в перспективі може спричинити збідніння «банку знань» людства.

Фактор глобальної інформатизації породжує у площині інтелектуальної власності чимало суперечностей: як спонукати суспільство до легального користу-

вання результатами інтелектуальної, творчої праці, доступними у віртуальному просторі? яким чином досягти гармонізації національних режимів охорони інтелектуальної власності, уніфікувати механізми правової охорони та захисту, але щоб при цьому уникнути дисбалансу такої системи із суспільними інтересами. І тут виникає ще одна істотна філософська колізія – проблема «виправдання» (обґрунтування) інтелектуальної власності в епоху інформації, постіндустріалізму (та ще й з урахуванням нюансів ситуації постмодерну). Однак це має бути предметом окремого соціально-філософського дослідження.

Крім того, спостерігається іншого роду конфлікт у системі охорони інтелектуальної власності: встановлення глобальної монополії т.зв. «країн ядра» і транснаціональних корпорацій на об'єкти інтелектуальної власності, істотна частка яких за своїм соціальним та культурним призначенням мала б бути суспільними та служити інтересам людства.

Оптимальний режим охорони інтелектуальної власності, ймовірно, забезпечується впровадженням більш гнучкого законодавства в сфері інтелектуально-правових відносин. Сучасні постіндустріальні реалії вимагають надання суспільству більш широкого доступу до знань та інновацій – шляхом скорочення термінів дії виключних майнових прав інтелектуальної власності, зниження вартості легального доступу до інтелектуальної продукції, активнішого впровадження свободних ліцензій, відкритого контенту, тощо.

Подібні трансформації представляються необхідними, щоб система охорони інтелектуальної власності, нарешті, стала ефективно виконувати свої функції запобігання і попередження порушень прав інтелектуальної власності, стимулювання інноваційної діяльності, та разом з тим, – в достатній мірі надавала б суспільству вільний доступ до знань і технологій. В досягненні цього раціонального і справедливого балансу, мабуть, лежить ключ до вирішення проблеми ефективності функціонування системи охорони інтелектуальної власності в умовах глобального інформаційного обміну.

Список використаних джерел

1. Dorr R. Protecting Copyrights and Trademarks. – N. Y., 2006. – 192 p.
2. Наумов В. Б. Право і Інтернет: очерки теорії і практики. – М., 2002. – 432 с.
3. Цивільний кодекс України / Закон від 16.01.2003 р. №435–IV // Офіційний вісник України. – 2003. – №11. – Ст.461 (зі змінами, в чинній поточній редакції від 11.06.2016).
4. Boyle J. The Public Domain: Enclosing the Commons of the Mind / James Boyle. – Yale University Press, December 2008.
5. Берд К. Всеобщее достояние / Киви Берд // КОМП'ЮТЕРРА: виртуальний журнал. – 2008. – №46 (762). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://offline.computerra.ru/2008/762/389588/>
6. Иноземцев В. Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы: учеб. пособие для студ. эконом. направленний и спец-тей / Владислав Леонидович Иноземцев. – М.: Логос, 2000. – 304 с.
7. Wallerstein I., Mogege A., Schoen R. Global dimensions of intellectual property rights in science and technology. – National Research Council, NATIONAL ACADEMY PRESS, Washington, D.C., 1993. – 442 p.
8. Бернская конвенция про охрану литературных и художних творів (1886 р.). Паризький Акт від 24 липня 1971 р., змінений 2 жовтня 1979 р.: Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика. – Наук.-практ. вид.: У 4-х т. / За заг. ред. О. Д. Святоцького. – Т.1: Право інтелектуальної власності. – К.: Вид. Дім «Ін Юре», 1999.
9. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності / The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS) від 15.04.1994 р. // Інтелектуальна власність – 1999. – № 5, 6, 7.
10. Sullivan P. Value-driven intellectual capital: How to convert intangible corporate assets into market value. – John Wiley & Sons Inc., 2000. – 276 p.
11. Лессиг Л. Свободная культура / Lawrence Lessig. FREE CULTURE: How Big Media Uses Technology and the Law to Lock Down Culture and Control Creativity (The Penguin Press, 2004 © creative commons) // Перевод с англ. О. Данилова под ред. В. Ильина. – М.: Прагматика Культуры, 2007. – 272 с.
12. Наумов В. Б. Проблема ответственности информационных провайдеров / Право и Интернет: теория и практика // Материалы третьей всерос. конф., 27–28 ноября 2000 г. – М., 2000. – С.320–324.
13. Про телекомунікації: Закон України від 08.11.2003 р. №1280–IV // ВВР України. – 2004. – №12. – Ст.155 (в чинній поточній редакції від 01.03.2016).
14. Swedish Law on Responsibilities for Internet Information Providers / Law and Electronic Commerce. – Vol.13 // University of Michigan, Kluwer Law International, 1996.
15. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 р. (переглянута в Парижі 24 липня 1971 р.) // Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика. – Наук.-практ. вид.: У 4-х т. / За заг. ред. О. Д. Святоцького. – Т.1: Право інтелект. власності. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 1999.
16. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 11 липня 2001 р. №2627–III // ВВР України. – 2001. – №43. – Ст.214 (в чинній поточній редакції від 13.01.2016).
17. Про захист інформації в автоматизованих системах: Закон України від 5 липня 1994 р. №80/94–BP // ВВР України. – 1994. – №31. – Ст.286 (в чинній поточній редакції від 19.04.2014).

References

1. Dorr R. Protecting Copyrights and Trademarks. – N. Y., 2006. – 192 p.
2. Naumov V. B. Pravo i Internet: ocherki teorii i praktiki. – M., 2002. – 432 s.
3. Цивільний кодекс України / Закон від 16.01.2003 р. №435–IV // Офіційний вісник України. – 2003. – №11. – Ст.461 (зі змінами, в чинній поточній редакції від 11.06.2016).
4. Boyle J. The Public Domain: Enclosing the Commons of the Mind / James Boyle. – Yale University Press, December 2008.
5. Берд К. Всеобщее достояние / Киви Берд // КОМП'ЮТЕРРА: виртуальний журнал. – 2008. – №46 (762). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://offline.computerra.ru/2008/762/389588/>
6. Иноземцев В. Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы: учеб. пособие для студ. эконом. направленний и спец-тей / Владислав Леонидович Иноземцев. – М.: Логос, 2000. – 304 с.
7. Wallerstein I., Mogege A., Schoen R. Global dimensions of intellectual property rights in science and technology. – National Research Council, NATIONAL ACADEMY PRESS, Washington, D.C., 1993. – 442 p.
8. Bern'ska konvencija pro ohoronu literaturnih i hudozhnih tvoriv (1886 r.). Paryz'kyj Akt від 24 lypnja 1971 p., zminenyj 2 zhovtnja 1979 p.: Intel'ktual'na vlasnist' v Ukraїni: pravovi zasady ta praktyka. – Nauk.-prakt. vyd.: U 4-h t. / Za zag. red. O. D. Svyatoc'kogo. – T.1: Pravo intel'ktual'noi vlasnosti. – K.: Vyd. Dim «In Jure», 1999.
9. Ugodu pro torgovel'ni aspekty prav intel'ktual'noi vlasnosti / The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS) від 15.04.1994 r. // Intel'ktual'na vlasnist' – 1999. – № 5, 6, 7.
10. Sullivan P. Value-driven intellectual capital: How to convert intangible corporate assets into market value. – John Wiley & Sons Inc., 2000. – 276 p.
11. Lessyg L. Svobodnaja kul'tura / Lawrence Lessig. FREE CULTURE: How Big Media Uses Technology and the Law to Lock Down Culture and Control Creativity (The Penguin Press, 2004 © creative commons) // Perevod s angl. O. Danilova pod red. V. Il'ina. – M.: Pragmatika Kul'tury, 2007. – 272 s.
12. Naumov V. B. Problema otvetstvennosti informacionnyh provajderov / Pravo i Internet: teorija i praktika // Materialy tret'ej vseros. konf., 27–28 nojabrja 2000 g. – M., 2000. – S.320–324.
13. Pro telekomunikacii: Zakon Ukraїny від 08.11.2003 r. №1280–IV // VVR Ukraїny. – 2004. – №12. – St.155 (v chynnij potocnij redakcii' від 01.03.2016).

14. Swedish Law on Responsibilities for Internet Information Providers / Law and Electronic Commerce. – Vol.13 // University of Michigan, Kluwer Law International, 1996.

15. Vsesvitnja konvencija pro avtors'ke pravo 1952 p. (peregljanuta v Paryzhi 24 lypnja 1971 r.) // Intelektual'na vlasnist' v Ukrai'ni: pravovi zasady ta praktyka. – Nauk.–prakt. vyd.: U 4–h t. / Za zag. red. O. D. Svjatoc'kogo. – T.1: Pravo intelekt. vlasnosti. – K.: Vydavnychij Dim «In Jure», 1999.

16. Pro avtors'ke pravo i sumizhni prava: Zakon Ukrai'ny vid 11 lypnja 2001 p. №2627–III // VVR Ukrai'ny. – 2001. – №43. – St.214 (v chynnij potochnij redakcii' vid 13.01.2016).

17. Pro zahyst informacii' v avtomatyzovanyh systemah: Zakon Ukrai'ny vid 5 lypnja 1994 p. №80/94–VR // VVR Ukrai'ny. – 1994. – №31. – St.286 (v chynnij potochnij redakcii' vid 19.04.2014).

Stovpets O. V., PhD in Philosophy, Associate professor, Odessa National Maritime University, Doctoral, Ukrainian National Pedagogical University named after K. Ushynsky (Ukraine, Odessa), a.stovpets@gmail.com

Social–philosophic problematics for the Intellectual property protection in the context of global information exchange

The article analyzes actual problems within modern system for Intellectual Property protection in Ukraine and the rest of the World. Also it has been considered the new specifics that globalization processes acquire under the influence of information imperative.

The aim of this research is the social–philosophic comprehension for controversial aspects of the Intellectual Property protection system's functioning, in the context of global informational processes that determine the important vectors of post–industrial society's development.

Methodological grounds in respect of studying of social contradictions inside the Intellectual Property Protection System is based upon a systemic approach, as well as a comparative, dialectical, structural & functional methods.

It was found that global informatization has a specific impact for the Intellectual Property Institution. There is an obvious need for harmonization of national intellectual property regimes towards unification. However, current trend in the reform of protection system for intellectual activity results, threatens to remain unbalanced with the public interest.

Optimal regime for the Intellectual Property protection probably should be more flexible to ensure the implementation of international legislation in the field of intellectual–legal relations. Contemporary post–industrial reality demands the greater access to knowledge and innovations to be granted to the Society – also through limiting terms of the exclusive intellectual property rights, reducing the cost for legal access to intellectual products, more active introduction of free licenses, open content, etc. On the whole it should come to the expanding of the «public domain» concept's meaning, and narrowing the «copyright» total monopoly.

The reflection on abovementioned issues is performed within the monographic social–philosophic research for Intellectual Property Institution as one of the most significant social institutions of postindustrial postmodern society in the era of information.

Keywords: Intellectual Property, globalization, informatization, Society, the balance of interests, the «copyleft» concept, unequal exchange.

Стівець А. В., кандидат философских наук, доцент, Одесский национальный морской университет, докторант, Южноукраинский национальный педагогический университет им. К. Д. Ушинского (Украина, Одесса), a.stovpets@gmail.com

Социально–философская проблематика охраны интеллектуальной собственности в условиях глобального информационного обмена

Проанализированы актуальные проблемы существующей системы охраны интеллектуальной собственности в Украине и мире на фоне глобализационных процессов, обретающих новую специфику под влиянием информационного императива.

Целью статьи является социально–философское осмысление противоречивых аспектов функционирования системы охраны интеллектуальной собственности в контексте глобализационных и информационных процессов, определяющих важные векторы развития постиндустриального общества.

Основу методологии исследования социальных противоречий системы охраны интеллектуальной собственности составляет системный подход, а также компаративный, диалектический и структурно–функциональный методы.

Выяснено, что глобальная информатизация оказывает специфическое влияние на институт интеллектуальной собственности. Возникает потребность в гармонизации национальных режимов охраны интеллектуальной собственности в направлении унификации. Однако современные тенденции реформирования системы охраны результатов творческой, интеллектуальной деятельности грозят дисбалансом такой системы с общественными интересами.

Оптимальный режим охраны интеллектуальной собственности, вероятно, может быть обеспечен внедрением более гибкого законодательства в сфере интеллектуально–правовых отношений. Современные постиндустриальные реалии требуют предоставления обществу более широкого доступа к знаниям и инновациям – в т.ч. путём сокращения сроков действия исключительных

имущественных прав интеллектуальной собственности, снижения стоимости легального доступа к интеллектуальной продукции, более активного внедрения свободных лицензий, открытого контента. В целом речь идёт о расширении содержания концепции «всеобщего достояния» и о сужении монополии «копирайта».

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, глобализация, информатизация, общество, баланс интересов, концепция «copyleft», неэквивалентный обмен.

* * *

УДК 316.33(477)

Черниш Т. М.,
вчитель початкових класів спеціалізованої школи
№155 з поглибленим вивченням англійської мови
(Україна, Київ), valentina–voronkova@yandex.ru

ЕПІСТЕМОЛОГІЧНІ ВИМІРИ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: ТЕОРЕТИКО–КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ

Визначається теоретико–концептуальний контекст методологічних засад інформаційного суспільства, що потребує пояснення структури методологічного пошуку методів дослідження інформаційного суспільства. З'ясовано підходи до визначення предмета інформаційного суспільства та визначено методологічні принципи аналізу проблем інформаційного суспільства. Розкрито критерії аналізу інформаційного суспільства як цілісного соціокультурного організму та обґрунтовано концептуалізацію інформаційного суспільства в контексті кардинальної зміни структури і характеру методу соціального розвитку. Зроблено висновок, що в основі методологічних підходів – цивілізаційні виміри інформаційного суспільства.

Ключові слова: інформаційне суспільство, методологія, епістемологія, методологічні підходи, структура методологічного підходу, критерії інформаційного суспільства, цивілізаційний підхід.

Епістемологічні виміри методологічних підходів до аналізу проблем інформаційного суспільства означають теоретико–пізнавальне відношення до обраної проблеми та сприяють культивуванню знань про інформаційне суспільство. Термін «епістемологія» походить (від грец. episteme – знання і logos – слово, вчення). По своїй природі епістемологія передбачає деяку метафізику (погляд на існуюче та взаємовідносини між існуючими предметами). Епістемологія знаходиться у парадоксальному положенні пошуку знання про знання, застосовуючи розум як компонент пізнання. У нашому випадку – це знання про інформаційне суспільство. Епістемологія виступає як дослідження природи пізнання і всього, що з ним пов'язано [1].

Звернемося спочатку до поняття «методологія», що складається зі слів «метод» (гр. methodos – спосіб пізнання, дослідження явищ інформаційного суспільства, дослідження явищ суспільного та економічного життя) і «логос» (від logos – поняття, думка, розум). З точки зору креативного відношення до дискурсомислення інформаційного суспільства методологія може бути визначена як вчення про способи фіксації результатів дослідження моделей інформаційного суспільства, наукових парадигм, до яких тяжіють ті чи інші вчені, логічну організацію, методи і засоби пізнання феноменів інформаційного суспільства, що мають свій понятійно–категорійний апарат, свою будову і структуру. Як зазначає М. Бак, «Цей варіант стратегії ґрунтується на постнекласичній науці, в першу чергу, на теорії самоорганізації, теорії дисипативних структур, синергетиці, автопоезисі» [2, с. 113].

Проблеми інформаційного суспільства вивчали Р. Арон, І. Валлерстайн, П. Варіліо, З. Бжезинський,